

Ensuring the Work of Working Personnel and Specialists in Industrial Buildings and Structures in Favorable Conditions

Akhmadiyrov Ulugbek Solijonovich-

PhD, Associate Professor, Department "QT and UTE"

Rizayev Akhadjon Khamroqul, Polatov Mirkamol Rasuljonovich –

Tashkent Institute of architecture and construction,

Abstract. *Management of working hours, rest time, safety measures and sanitary standards of labor legislation of the Republic of Uzbekistan, their operation at industrial enterprises in favorable conditions for labor protection of workers and employees.*

Key words: *labor protection, lighting equipment, sanitary rules, industrial buildings.*

Date of Submission: 5-4 -2022

Date of Acceptance: 10-5-2022

Кириш. Ҳозирги вақтда Республикамизда қурилиш ва соноат соҳалари жадал равишда ривожланиб бормоқда. 2021 йилнинг 29 июль куни Президентимиз Шавкат Мирзиёев Олмалик кон-металлургия комбинатининг "Ёшлик-1" қонига ташриф буюргандилар ва ишчиларнинг қулай шарт шароитларда ишлашини таъминлаш бўйича қатор курсатмалар бергандилар.

Мамлакатимиздаги ишчиларнинг меҳнат самарадорлигини ошириш, келажакдаги тараққиётнинг асосий талабидир. Республика аҳолисини камбағалликдан чиқариш ва мавжуд моддий, иқтисодий, интеллектуал ресурслардан оқилона фойдаланиш, чекланган захиралардан юқори самара олиш, аҳоли турмуш даражасининг пасайиб кетишининг олдини олиш ва муттасил ошириб бориш, инқирознинг салбий оқибатларини юмшатиш ҳамда барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш бўйича жуда кўплаб ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли Фармони билан тасдиқланган "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси"да тўртинчи устувор йўналиш: - ижтимоий соҳани ривожлантиришда муҳим вазифалардан бири сифатида умумий ўрта таълим, ўрта махсус ва олий таълим сифатини яхшилаш ҳамда уларни ривожлантириш чоратadbирларини амалга ошириш назарда тутилган¹, бу амалга оширилаётган ишлар жаҳонҳамжамиятида мамлакатда сифатли мутахассислар етишиб чиқишида

давлатимиз раҳбари томонидан кўрсатилаётган ташаббус сифатида юқори баҳоланмоқда. [1]

Шу қаторда мамлакатнинг иқтисодини ривожлантирувчи ва янги иш ўринлари яратувчи муҳим тармоқлардан бири қурилиш соҳасидир. Ҳозирги шиддат билан ривожланаётган рақамли иқтисодиёт даврида мамлакатимиз учун етук мутахассис ходимларни тайёрлаш ва ишлаб чиқариш билан ўзаро ҳамкорликда иш юритиш муҳим вазифалардан бири сифатида қаралмоқда. Шу боис ҳам олий таълим тизимида таҳсил олиш учун кенг имконият яратиш, педагог илмий ходимларга, профессор-ўқитувчиларга эътибор бериш, зарур молиявий эркинликларини таъминлаган ҳолда шарт-шароитлар яратиш, бу орқали мутахассислар тайёрлашни кучайтириш муҳимлиги долзарб бўлиб турган масалалардан биридир.

Материаллар ва услублар. Қурилиш объектларини лойиҳалаштириш ва уни қурилишини амалга оширишдаги меъёрий талабларга риоя қилишда инновацион лойиҳавий ечимлар ва янги илмий-техник ишланмаларни қўллашда тўғри қарорларни қабул қила олмаслик, қурилиш соҳасига жалб этилаётган ҳорижий инвестицияларни жалб этиш жараёнининг муддатини чўзиб юборишга олиб келмоқда. Демак, соҳамиздаги кадрларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишни замон тақазо этмоқда. Республикамизда бу масаланинг ҳам ечимига эътибор қаратилган. Қурилиш соҳасини давлат томонидан тартибга солишни такомиллаштириш, инвестицияларни жалб қилиш учун қулай шарт-шароитлар яратиш, қурилиш тармоғи кадрларини профессионал тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимининг самарадорлигини таъминлаш бўйича Президентимиз фармонлари қабул қилинган.[2]. Талабалар билим олишида энг асосий омил бўлган, ўқув адабиётларнинг янги авлодларини яратиш бўйича ҳам Республикада сезиларли даражада ишларни амалга оширилиши учун, Президентимиз Ш.М.Мирзиёевнинг қарорлари ҳам қабул қилинган, “янги авлод ўқув адабиётларини яратиш ва уларни олий таълим муассасаларининг таълим жараёнига кенг татбиқ этиш, олий таълим муассасаларини замонавий ўқув, ўқув - методик ва илмий адабиётлар билан таъминлаш, шу жумладан, энг янги ҳорижий адабиётлар сотиб олиш ва таржима қилиш, ахборот - ресурс марказлари фондларини мунтазам янгилаб бориш”[3]. Ушбу фикрларга асосланган ҳолда айтиш ўринлики, талабаларга таълим ва тарбия бериш жараёнида ҳам янгича ёндашувлар ишлаб чиқиш, модулли технологияга асосланган таълим бўйича дарс бериш, мавжуд дарс бериш технологияларининг таркибини ва мазмунини такомиллаштириб бориш, ҳамда бу борада хизмат қилувчи педагог кадрларнинг малакасини узлуксиз равишда ошириб бориш давр талабига айланмоқда. Президентимиз Ш.М.Мирзиёев томонидан «Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида» 2019 йил 27 августдаги ПФ-5789-сон Фармони қабул қилинди[4]. Талабаларни модулли методика асосида ўқитиш - махсус фан таркибидаги модуллар орасидаги узвийликни таъминлашга, ўқитишни жадаллаштириш, ўқувчиларнинг ўзлаштиришини мунтазам назорат қилишга ва баҳолашга, қизиқтириш асосида амалий фаолиятга ўргатишга, имкон беради. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев томонидан “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармони имзоланди.[5]. Ҳозирги шароитда талабалардан бўлажак мутахассислар сифатида билимини мустаҳкамлаш нуқтаи назаридан келиб чиққан ҳолда:

- *кредит*
- *модуль тизими;*
- *модулли таълим технологиялари;*
- *шахсга йўналтирилган таълим* орқали талабанинг фикрлаш ва ўзлаштириш хусусияти

ҳамда қобилиятларини ривожлантиришга йўналтирилган таълим орқали дарс бериш жараёнлари

такомиллаштирилиб талаба ўқиши учун имкониятлар яратишга мослаштирилишини назарда тутилган.

Шахсга йўналтирилган таълимнинг ўзига хос жиҳати шундаки таълим оловчи шахсини тан олиш, шахс сифатида ҳурмат қилган ҳамда меҳр кўрсатган ҳолда, уни ҳар томонлама ривожлантириш учун қулай, зарур муҳитни яратишдан иборат. Модулли ўқитиш технологияси махсус иқтисодий фанларни ўқитишда талабаларда билим ва кўникмаларни шакллантиради ва яхши натижа беради. [6].

Бундан ташқари “таълим ва ишлаб чиқаришни ўзида мужассам этган қурилиш кластери эса нафақат олий таълим муассасаси, балки унинг таркибидаги техникумлар фаолияти самарадорлигини оширишда катта роль ўйнайди. Шу асосда ўрта бўғин техник ходимларини ҳам етказиб бериш зарур”.

Натижалар

Ягона қоидалар икки асосий қисмлардан ташкил топган: умумий (1 қисм) ва махсус (2 қисм). 2 қисм ягона услубият орқали соҳа институтлари томонидан ишлаб чиқилади ва алоҳида соҳаларга йўналтирилади. Қоидалар қурилиш материаллари (ишлаб чиқаришдаги баъзи материаллар ҳам бунга киради) саноатининг барча лойиҳалаштирилувчи, янги қурилатган, амалдаги ишлаб турган ва қайта лойиҳалаштирилувчи корхоналарга тааллуқли. [7].

Республикамиз қурилиш тармоғида фаолият олиб бораётган ходимларнинг тоифалари бўйича тақсимотига бир назар солайлик:

- Раҳбарлар – 4,6 % фоиз;
- Мутахассистлар – 10,4 % фоиз;
- Техник ходимлар – 4,1 % фоиз;
- Хизмат кўрсатувчи ходимлар – 9,7 % фоиз;
- Ишлаб чиқариш ходимлари – 71,2 фоизни ташкил этади.

Аҳолининг ёши бўйича “қурилиш” соҳасида хизмат қилувчи ишчи ходимлар сони:

- 18 ёшгача – 0,0 % фоиз;
- 18-29 ёшгача – 27,3 % фоиз;
- 30-39 ёшгача – 28,5 % фоиз;
- 40-49 ёшгача – 23,0 % фоиз;
- 50-54 ёшгача – 12,6 % фоиз;
- 54 ва ундан катта – 8,6 % фоиз.

“Қурилиш”и бўлган корхона ва ташкилотларда аҳоли сонининг маълумот даражаси бўйича тақсимланиши:

- Олий – 14,8 % фоиз;
- Ўрта махсус – 44,2 % фоиз;
- Ўрта ва тугалланмаган ўрта – 41 % фоиз.

Ҳар бир корхонанинг штатлар таркибида ўз фаолиятини корхона бош муҳандисининг ёки раҳбарининг бевосита раҳбарлиги остида амалга оширувчи хавфсизлик техникаси хизмати кўзда тутилади. Ушбу хизматнинг асосий вазифаси қуйидагилардан иборат: ишлаб чиқариш шикастликлари сабабларини бартараф этиш юзасидан ишларни ташкил этиш; корхонада ишлаб чиқариш ва техник хизматларни, меҳнат шароитини яхшилаш, хавфсизлик техникаси ва ҳимоя воситаларини такомиллаштириш ишлари устидан назорат қилиш; ишлаб чиқариш травматизми ва касб касалликларининг олдини олиш бўйича ташкилий-техник ва санитар-гигиеник чора-

тадбирларни ишлаб чиқиш ва уларни амалга ошириш, ўз фаолиятида корхона хавфсизлик техникаси хизмати ходимлари Ўзбекистон Республикаси ҳукумати қарорлари, вазирликлари ва идоралар кўрсатмалари, Республика Касаба уюшмалар қўмитаси ҳамда юқорида айтиб ўтилган ягона қоидалардан кўрсатма оладилар. Меҳнат қонунчилиги, хавфсизлик техникаси қоидалари, хусусан, ягона қоидалар талабларига риоя қилинишининг назорати қурилиш ва қурилиш материаллари саноатининг ишчи-ходимлари техник инспекцияси томонидан, жамоатчилик назорати эса корхоналар касаба уюшма қўмитасининг меҳнатни муҳофаза қилиш комиссияси жамоат инспекторлари томонидан амалга оширилади.

Хавфсизлик техникасининг умумий қоидаларига ишга янги қабул қилинаётган ишчиларни тиббий кўриклардан ўтказиш ва йўриқнома билан таништириш, уларни хавфсиз иш амалларига ўргатиш, сигнал тизими, шикастланиш содир бўлиш пайтидаги уларнинг ҳаракати, шикастланган шахсларга биринчи ёрдам кўрсатиш ва умумий тарздаги бошқа шу каби қоидалар қиради.

Республикамызда меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича вазифалар, ишлаб чиқариш манфаатлари билан узвий боғланган. Меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича чора-тадбирлар Ўзбекистон Республикасининг халқ хўжалигини тараққий эттириш дастурини асосий элементларидан бири ҳисобланади. Ўзбекистон Республикасининг меҳнат тўғрисидаги қонунчилиги иш вақти, дам олиш вақти, хавфсизлик техникаси ва санитария қоидаларини бошқариб, меъёрга солиб туради. Улар қурилиш материаллари корхоналарида ишчи ва хизматчиларни меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича алоҳида меъёрларини кўзда тутди.

Натижалар ва хулосалар: бу ходимлар эртага соҳада эришиладиган янги – янги ютуқларни таъминлайди ва уларнинг билимини, соҳа эгаларининг малакасини янада ошириб бориш, тизимни замонавий мутахассислар билан таъминлашда кўл келади. Бу Президентимиз тамонидан амалга оширилаётган ишларнинг натижасида, яъни учинчи Ренессанс ғояси албатта амалга оширидан далолат беради. Бунинг учун:

- олий таълим муассасалари хорижий таълим даргоҳлари билан ўзаро ҳамкорликни йўлга қўйиши зарурдир;
- олий ўқув юртлари нуфузини янада ошириш учун, нодавлат таълим масканлари сонини кўпайтириш лозим;
- олий таълим муассасаларида соҳага юқори малакали кадрларни жалб этиб билим бериш жараёнида рақобатни кучайтиришни талаб этади;
- олий таълим муассасаларидаги ёшларга ўзини – ўзи бошқариш учун кўпроқ имкониятлар яратиш керак;
- олий таълимда ёшларнинг ўрни борлигини уларга сингдириш зарур (чунки, улар доимо кўрқиб ҳаракат қилади);
- қурилиш соҳасининг ривожига ёшларга хорижий тажрибаларни ўрганиш муҳим аҳамият касб этишини англай билишига ёрдам беришни ташкил этиш лозим;
- қурилиш соҳасини ўрганаётган ёшлар, ўз билимини ошириш учун кўпроқ амалиёт билан боғлаб ўтиш вақти келганлигини билиши зарур, ёшлар шу соҳанинг келажаги эканлигини билиши керак албатта.

Президентимиз халқимиз ва ёшларга қарата: “Оғир йил кутиб турибди. Қилсак бўлади, лекин халқимиз таъбири билан айтганда сув келса симириб, тош келса кемириб, танлаган йўлимиздан қайтмаслигимиз шарт. Нега деганда ҳаётда ҳеч нарса ўз - ўзидан бўлмайди. Ўзимиз ҳаракат қилмасак, ҳеч ким бизга беғараз ёрдам бермайди. Бугун гап халқимиз, ватанимиз, болаларимиз келажаги ҳақида бормоқда. Барчамиз белимизни маҳкам боғлаб ишлашимиз, барча тажрибамизни ватанимизга сафарбар этишимиз керак. Ўзимиз ўзимизга хиёнат қилмаслигимиз керак, ўзимиз ўзимизни алдамасак, ҳалол ишласак, ўз олдимизга қўйган мақсадларга албатта

етамиз” дея сўзини якунлаган.[8]

Хулоса: юқоридагилардан келиб чиқиб хулоса қилиб айтганда Республикамиздаги аксарият саноат бинолари собиқ Совет Иттифоқ даврида қурилганини инобатга олиб, уларни табиий ёруғлик, ҳавонинг табиий айланиш тизими, ускуналардан чиқадиған шовқиндан химоялаш воситаларини ривожлантиришга ёкида замонавийларидан фойдаланишга бўлган талабни орттирмоқда. Меҳнатни муҳофаза қилиш ва унинг ажралмас қисми бўлган хавфсизлик техникаси Ўзбекистон ҳукуматининг, хўжалик ва касаба уюшма органларининг халқ тўғрисидаги ғамхўрлигининг тимсоли сифатида гавдаланмоқда. Модул тизимида эса талабаларга ўқув материалларини босқичма - босқич ўқитиш орқали махсус фанларни самарали ўзлаштиришга эришилади. Ҳукуматимизнинг бу ташаббуслари олий таълимда, ишлаб чиқаришда умуман олганда мамлакатимизнинг барча ҳудудларидаги соҳаларда яратилаётган имкониятлардан максимал даражада фойдаланган ҳолда учунчи Ренессанс ғоясини албатта амалга ошишига бўлган юқори ишонч, бизларга катта далда (мотивация) ва куч беради. Олий таълим муассасаларимизда таълим олаётган ёшлар билан биргаликда Президентимизнинг мазкур даъвати ва кўрсатаётган ғамхўрлигига жавобан, намунали интизомимиз, етук билимимиз ва тафаккуримиз, қурилиш соҳасидаги истиқболли ғоялар ва ташаббусларимиз билан юртимиз равнақиға муносиб ҳиссамизни қўшамиз.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони. www.lex.uz.
2. “Қурилиш соҳасини давлат томонидан тартибга солишни такомиллаштириш қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида”ги №5577-сонли Фармони, Тошкент ш, 2018 йил 14 ноябрь.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 21 апрелдаги ПҚ -2909 - сонли “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори. www.lex.uz.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 августдаги «Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида»ги ПФ-5789-сон Фармони. www.lex.uz.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сон Фармони. www.lex.uz.
6. Муслимов Н.А., Усмонбоева М., Мирсолиева М. “Инновацион таълим технологиялари ва педагогик компетентлик” модули бўйича ўқув-услубий мажмуа. Т .: 2016 й. 53-бет.
7. Р.И. Холмурадов. Қурилишнинг қалдирғоч кластери нафақат самарали, балки ўрнатқам бўлиши керак. “Халқ сўзи” газетаси. 24.11.2020.
8. “Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожатномаси” Тошкент шаҳри 2018 йил, 28 – декабр.